

Politikai és politikával érintkező szakterületek terminusai

IMRE ATTILA

egyetemi tanár, Sapientia EMTE, Műszaki és Humántudományok Kar Marosvásárhely,
Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Abstract: The present study presents briefly the impact of globalization and technological development on the translation industry, within which audiovisual translation has become immensely popular by being intertwined with the entertainment industry. In the world of continuous online multimedia streaming, the popularity of film series is growing, so it is a realistic assumption that translators and subtitlers fail to produce quality work all the time due to the ever-tighter deadlines. We have collected 1,341 examples from seven episodes of three highly popular political drama series on Netflix (Designated Survivor, House of Cards, The West Wing) to illustrate the terminological diversity and challenges, some of which are also part of American culture. Without being exhaustive, the study ends with a possible political mind map, based on the examples presented.

Keywords: politics, term, culture, translation, media

1. Bevezetés

A fordítói kompetencia összetevői között leggyakrabban a nyelvi kompetencia szokott első helyre kerülni, hiszen – általános meghatározások szerint – a fordító két nyelvet kell ismerjen átlagon felüli szinten, melyet különböző fordítással foglalkozó szervezetek, intézmények kiegészítenek egyéb kompetenciákkal is (kulturális, szakmai, technikai stb.)

A globalizáció korában megszokott jelenség, hogy több tudományterület érintkezik, és az 'interdiszciplinaritás' jegyében átfedések vannak: biokémia, szociolingvisztika, lélektani hadviselés stb., melynek egyik kézzelfogható eredménye a terminusok, azaz egy specifikus tudományterülethez tartozó szakszavak keveredése. Ugyanakkor az is igaz, hogy terminológiai szemszögből nézve vannak 'bekebelező' tudományterületek, mint például a jogtudomány, amely gyakorlatilag arra kényszerül, hogy bármely szakterületről integráljon szakszavakat, mert például a Btk. alkalmazása előtt le kell írnia, be kell mutatnia a büntetés okát, bármely más szakterületen elkövetett bűncselekményt be kell tudnia sorolni valahová (például orvosi műhibák, építkezési gondatlanságból származó baleset stb.)

Bár a politika tudományterülete nem annyira interdiszciplináris, mint a jogtudomány, meglepő lehet, mennyire sok tudományterületről érkező szakszót találunk, melynek használata politikai kontextusban szükségesnek látszik.

Jelen tanulmányunkban feltérképezzük a politikai drámasorozatokban fellelhető terminusokat, melyet azért tartunk fontosnak, mert a szórakoztatóipar

robbanásszerű fejlődése, a technikai fejlődéssel karöltve, órákon át a képernyő elé bilincseli a nézőket egy-egy jól sikerült és roppant népszerű sorozattal. Az egyre növekvő fogyasztói igényt a digitális tartalom folyamatos szórása (*streaming*) maximálisan igyekszik kiszolgálni, hiszen ez dollármilliókat jelent. Egy aktuális kimutatás szerint¹ a listavezető a *Netflix*, melynek közel 200 országban 200 milliónál is több előfizetője van (34%-os növekedés egy év alatt), de több mint 100 millió előfizetővel rendelkezik az *Amazon Prime Video*, a *Spotify*, a *Tencent Video* (Kína) és a *QIY* is, míg közelíti ezt a küszöböt a *Disney+* is.

Meglátásunk szerint ezt a népszerűséget a videótartalmak extra opciói is elősegítik, beleértve a többnyelvű szinkront és feliratot. Mivel többségében hollywoodi produkciónak beszélünk, az amerikaiakat leginkább érdeklő téma, az amerikai álomhoz vezető út különböző változatait követhetjük nyomon, így nem meglepő, hogy jelentős számban szerepelnek közöttük politikai drámasorozatok is.

A futószalagon gyártott sorozatok közül jelen tanulmány az amerikai politikai drámasorozatok közül háromra fókuszál, melyek közül az első – a kritikusok szerint – „hűen” tükrözi a valóságot (*The West Wing – Az elnök emberei*),² a következő a lehető legnegatívabban szemlélteti a szomorú emberi/politikai gyarlóságot (*House of Cards – Kártyavár*),³ amely egyébként a való világban is szomorú véget ér az egyik főszereplő viselt dolgai miatt, míg a harmadik egy utópisztikus „politikai újrakezdés” reményét/lehetőségét mutatja be (*Designated Survivor – A kijelölt túlélő*).⁴ A három vizsgált sorozat összesen hét részéből gyűjtött példák bepillantást nyújtanak a terminológiai sokszínűségbe, melyek magyarrá fordítását esetenként a kulturális háttér is nehezíti.

2. Politikai szakszavak, diplomácia és retorika

Mivel a politika „[a]z államvezetés és kormányzás egészében v. egy-egy ágazatában, az ország belső életének irányításában és a nemzetközi kapcsolatokban követett, osztályérdekektől meghatározott alapelvek összessége és a megvalósításukra irányuló társadalmi tevékenység” (Bárczi&Ország 1986). Az angol szakirodalomban ennél kevésbé fogják vissza magukat a szerzők. Ketchen és Yeo megfogalmazásában a politika „csak a hatalomról, és semmi másról nem

¹<https://www.visualcapitalist.com/which-streaming-service-has-the-most-subscriptions/>, 2021. 04. 10.

²<https://www.imdb.com/title/tt0200276/>, 2021. 04. 10.

³<https://www.imdb.com/title/tt1856010/>, 2021. 04. 10.

⁴https://www.imdb.com/title/tt5296406/?ref_=fn_al_tt_1, 2021. 04.10.

szól. A hatalmasok arra ügyelnek, hogy a törvények saját érdekeiket szolgálják”⁵ (Ketchen&Yeo 2016: 6).

A történelem során több alapvető mű is foglalkozott politikával és államelmélettel (például Platón: *Állam*; Arisztotelész: *Politika*; Szent Ágoston: *De Civitate Dei*; Aquinói Szent Tamás: *A fejedelmek kormányzásáról, A zsidók kormányzásáról*; Machiavelli: *A fejedelem*; Thomas Hobbes: *Leviatán*; John Locke: *Két traktátus a kormányzatról*; Montesquieu: *A törvények szelleméről*; Rousseau: *Társadalmi szerződés*; Fichte: *A tökéletes állam* (Mihalovics 2000: 30), de ezek közül csupán Machiavelli művét említik az általunk vizsgált drámasorozatok értékelésénél (*A fejedelem*, 1532), aki leírja, hogy a képmutatás és manipuláció nem opcionális a politikában, hanem annak szerves részei (Sorlin 2016: 7), hiszen a politika egy „könnyörtelen világ” (Sorlin 2016: 48).

Ennek megfelelően a politika képviselői, a politikusok sem számíthatnak sok jóra, hiszen „A politika úri huncutság.” (Radó 1912). Hivatalos megfogalmazásban a politikus „[a] közvélemény vmely irányzatát képviselő, politikával rendszeresen és – többnyire valamely párt keretében – a nyilvánosság előtt foglalkozó közéleti személy” (Bárczi&Ország 1986), de ugyanezen szótár *politikus* melléknév magyarázatában már ezt olvashatjuk: „[a]z erőviszonyokhoz ügyesen alkalmazkodó; körültekintő, célszerű, óvatos, diplomatikus.”

A politikai drámasorozatok tökéletesen illusztrálják ezt a világot, még ha hollywoodi kontextusban is. 1341 nyelvi és kulturális példát gyűjtöttünk három sorozat részeiből, melyek alapján leltárba vettük a politikával érintkező egyéb szakterületeket, illetve kiemeltünk néhány fordítási kihívást is. Bár az összegyűjtött adatbázisunk nem reprezentatív, hiszen csak három politikai drámasorozatot vizsgáltunk, összesen hét részt, az összegyűjtött adatbázisunk mégis irányadó lehet a tartalmat illetően.

A magyar fordítási példákat a Netflixről gyűjtöttük:

- *Az elnök emberei* (*The West Wing*), ford. SDI Media Group (rövidítve WW);
- *Kártyavár* (*House of Cards*), ford. Náfrádi Dorottya (rövidítve HoC);
- *A kijelölt túlélő* (*Designated Survivor*), ford. Pál Tamás (rövidítve DS).

A három sorozat első évadjának kezdőrészeiben (1.1, 1.2, és a *Kártyavár* esetében 1.3 is) a politikai, diplomáciai és retorikai jellegű terminusok 631 példát eredményeztek (47,05%). A példaanyag alapján a politikai terminusokat tovább bonthatjuk a következőkre: beosztás/rang, intézmény/szervezet,

⁵ Az angol és román nyelvű forrásanyagokat saját fordításban idézzük.

összejövétel, név (álnév, fedőnév, becenév, kódnév), dokumentum, politikai jellegű beszéd, választás, ideológia stb.⁶

Egy konkrét példa az amerikai elnökre utaló többfajta lehetőség, hiszen a *President of the United States* betűszóként a *POTUS*-t adja, amely esetenként *Potus* is lehet (WW 1.2). Ugyanakkor rá vonatkozik az *Eagle* (DS 1.1) meg a *Phoenix* (DS 1.2) is, és a magyar fordító döntést kell hozzon: szó szerinti fordítás (eagle = sas, phoenix = főnix), vagy marad az *elnök* megnevezésnél. Bár ezek politikai terminusok, nyilvánvaló, hogy kulturális vagy történelmi töltettel rendelkeznek: az amerikai elnöki pecsét (Seal of the President of the United States) előlapján egy sas látható, míg a főnix (hamvaiból újjászülető madár) a *Kijelölt túlélő* történetére épít: a bombamerénylet során elpusztult amerikai politikum után a kijelölt túlélőt elnökként iktatják. A magyar néző látja a cselekménysorozatot, és ismerve a főnix történetét könnyen rájön, kire vonatkozik a fedőnév, főleg, hogy ha többször is megjelenik.

Bár fordítói szemmel nézve nem nehéz fordítani, mégsem lehet a *the Hill* terminust a *Domb*-ként fordítani, hiszen ez az amerikai kongresszus épületének a beceneve, ahol mind a Szenátus, mind pedig a Képviselőház ülészik. A *Capitolium* egy állandósult ekvivalensnek számít, illetve a *Kongresszus* (HoC 1.1).

A politika és diplomácia viszonyát szépen összegzi Mihalovics, aki szerint a diplomácia a politika része, és a diplomáciai szaknyelv „a politikai (szak)nyelvnek egyik – az idők során – kifinomult változata” (Á. Mihalovics 2000: 37). Ez a kifinomultság a következő példákban és fordításaiban jól követhető:

We can't move forward without addressing this point. (HoC 1.3)

Nem mehetünk tovább a kérdés tisztázása nélkül.

trickle-down diplomacy (HoC 1.2)

diplomáciai lecsorgás elmélet

Az első példa stílusosan utal arra, hogy igyekeznek megoldani egy vitás helyzetet, melyet a felirat is érzékeltet: a *without addressing this point* az érdembeli hozzászólást feltételezi a jelenlevők részéről, civilizált vita párbeszéd formájában, melyet *tisztázni, megválaszolni* kell. A következő példa az amerikaiak számára jól ismert Ronald Reagan-féle politikai stratégiára (*Reaganomics*), melynek lényege, hogy az adókedvezményben részesülő gazdagok 'lecsorogtatnak' valamennyit a szegényebbeknek is (Watts 2010: 299), amit már jóval nehezebb magyarítani. A *Kártyavárban* talált variáns szó szerinti

⁶ A sorozatcímekre a következő rövidítésekkel utalunk: *Designated Survivor/A kijelölt túlélő* – DS, *House of Cards/Kártyavár* – HoC, *The West Wing/Az elnök emberei* – WW, illetve feltüntetjük az évadot és a részt is (1.1, 1.2, 1.3).

fordítás, amely nem elég egyértelmű, hogy mire utal, bár a magyar sajtóban található megfélemltetések, pl. *leszivárgó gazdaság*:

... egy elmélet, mely szerint a nyereségadó csökkentése, főleg cégek, vállalkozók és befektetők számára, pozitívan hat a gazdasági termelésre. Az elmélet szerint ilyen rendelkezések gazdasági növekedéshez és vagyon gyarapodáshoz vezetnek az egész társadalom számára, és nem csak az alacsonyabb adót fizetőknek kedveznek.⁷

Ez nem az egyetlen találat, hiszen többen is próbálkoztak a magyarázattal: *leszivárgáselmélet*,⁸ vagy *csepegtető közgazdaságtan, csepegtető elmélet, a ló és veréb elmélete*,⁹ így – meglátásunk szerint – a fordító ezekből kellett volna válasszon, hogy ha a sorozatot néző személyt alaposabban érdekli ez a fajta politika, könnyen rátaláljon ezek egyikére.

A politikai retorika fontos összetevője a politikusok kampányainak vagy kampányt megelőző periódusának, hiszen a sikeres választás reményében folyton hazudoznak (Littmann 2016: 82), ez a megválasztásukig tart, magyarázza Kogelmann (2016: 38), és ez alól nincs kivétel, állítja Michels (2016: 138), hiszen – legalábbis az amerikai – politikusok nem csak a népet, hanem politikus-társaikat is meg kell „győzzék, manipulálják, és elcsábítsák” (Schwarz 2015). Mihalovics (2000: 49–55) több oldalon keresztül részletezi a meggyőzés technikáját nyelvi eszközök segítségével, mint például a dicső múlt felelevenítése, melyre a *Kártyavár* is eredeti betekintést biztosít a főszereplő kiszólásain keresztül, megteremtve egy vérbeli politikushoz illő szimpatikusnak tűnő bizalmi légkört (Kajtár 2016: 236). Más esetben meg üresjáratú szólamokkal igyekeznek az érzelmekre hatni:

We have a responsibility to light the way for every American. (DS 1.1)

A mi felelősségünk, hogy mutassuk az utat az amerikai polgároknak.

America will show the world that we will not bow down to fear, that we will fight back, that we will persevere. (DS 1.1)

Amerika megmutatja a világnak, hogy nem hódolunk be a félelemnek és kitartóan küzdeni fogunk.

Bár a fenti példák hangzatosak, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy semmi konkrétumot nem tartalmaznak, és leginkább ideológiát erősítő frázisok.

⁷https://danubeinstitute.blog.hu/2014/11/13/ot_velunk_elo_kozgazdasagi_mitosz, 2021. 03. 21.

⁸<http://valasz.hu/uzlet/ferenc-papa-ez-a-gazdasag-ol-113022>, 2021. 03. 21.

⁹https://hu.qaz.wiki/wiki/Trickle-down_economics, 2021. 03. 21.

A nyelvi manipuláció másik eszköze a bikkfanyelv használata, mely alatt a szándékosan használt szaknyelvi kifejezések túlzott használatát értjük,¹⁰ és több kutató kiemeli a politikusok ezen taktikáját (románul *limbă de lemn* ‘fanyelv’ (Irimiaș 2009: 160–161); angolul *wooden language* ‘fanyelv’).¹¹ Az elnöki beszédek vizsgálatakor általában kiderül, hogy többségük három elemre épít: történelmi múlt, kiábrándító jelen, és fényes jövő lehetősége (Jieanu 2009: 170), és ezek gyakori használata miatt elcsépelet frázisokká válnak.

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ezt a retorikát a média élte és terjeszti, hiszen a sajtónyelv vagy a publicisztikai nyelv „közvetlenül is hat” a politikai nyelvre (Á. Mihalovics 2000: 37), mely helyi vagy univerzális metaforákat használ (Bidu-Vrănceanu 2009: 11–13), és tulajdonképpen a „közvélemény-kutatások” a „politikai marketing”-et szolgálják (P. Mihalovics 2009: 305). Michels szerint a riporterek csak akkor hasznosak, ha szorgalmasan ismétlik, amit hallanak (2016: 138). A *Kártyavár* művészi szinten mutatja be a politikum és a média összefonódását, évadjai képernyő elé láncolva nézők millióit, hiszen ez a szándék: tömegeket megcélolni, párhuzamosan közvetíteni a politikai diskurzus szereplői között (politikusok és a nagyközönség), de ezáltal egyben a politikai diskurzus társszerzőjévé is válik (Stoichițoiu 2009: 51). A média által szajkózott politikai frázisok fordításával viszont a fordító is a gépezet részévé válik:

quoting a source close to the president (HoC 1.2)

egy elnökhöz közeli forrást idézve

unconfirmed (DS 1.1)

megerősítetlen források szerint

You can't get anyone on record? (HoC 1.2)

Senki sem hajlandó nyilatkozni?

A fenti példák megszokott sajtónyelvezetet tükröznek: a politikusok körül *források* találhatóak, ezeket lehet *idézni*, akik esetenként *nyilatkoznak*, viszont állításaikat nem lehet minden esetben *megerősíteni*, így nem csoda, hogy az médiából tájékozódni óhajtó rájön a tudósítás végén, hogy lényegében semmi fontosról nem tudott meg semmit, de eltöltötte az időt és elköltötte a pénzt a sajtóorgánumok, hírportálok stb. előfizetésére.

A továbbiakban a politika és egyéb szakterületek lehetséges kapcsolatát mutatjuk be.

¹⁰<https://www.nyest.hu/hirek/a-fene-se-erti-ezt-a-bikkfanyelvet>, 2021. 04. 12.

¹¹<https://www.infobloom.com/what-is-wooden-language.htm>, 2021. 02. 14.

3. Politika és egyéb szakterületek

A politikával érintkező szakterületek terminusai közül 343-at gyűjtöttünk adatbázisba, mely a teljes anyag 25,57%-t teszi ki, melyet az alábbiakban részletezünk.

3.1. Katonai terminusok

Ugyanazon terminus több szakterületen is használatos lehet, melyet a metaforikus használat felerősít (Bidu-Vrănceanu 2009: 11–13). A katonai terminusokból találtunk a legtöbbet (135), melyek a hadsereggel, fegyverkezéssel, hadi állapottal, katonai stratégiával kapcsolatosak. Mindez nem a véletlen műve, hiszen a felső politikum egyfelől a katonai vezetéssel összhangban kell legyen, másfelől pedig a politikai élet is az állandó harc, háború, politikai csatározások színtere. Nem meglepő tehát, hogy „[a] politikai nyelvre viszonylag közvetlenül is hat” a katonai nyelv (Á. Mihalovics 2000: 37), melyet egy roppant fontos politikai beosztással, illetve katonai ranggal illusztrálunk:

Chief of Staff (DS 1.2)

kabinetfőnök

Deputy Chief of Staff (DS 1.1)

vezérkarifőnök-helyettes

Joint Chiefs (DS 1.2)

vezérkar

A 8. és 9. példa első látásra a fordító bizonytalanságát, illetve a terminológiai adatbázis használatának fontosságát jelzi. Az angol terminus meghatározásában említik, hogy az illető a Fehér Házat irányítja (Thomson 2007:30), tehát a *kabinetfőnök* helyesnek tekinthető, melyet online cikkek is említenek.¹² Ugyanakkor egy katonai szótár ezt természetesen *vezérkari főnök*nek felelteti meg (*Angol-Magyar Katonai Szótár*, 1985), amit online források is igazolnak,¹³ így levonhatjuk a következtetést, hogy kontextusfüggő terminussal van dolgunk, ami ritka eset és nem kellene jellemző legyen a szakszavakra (Heltai 2004: 28–29); Kis 2005: 107). A 10. példa egyértelműen a katonai terminológia része, teljes nevén *Joint Chief of Staff (JCS)*, melyet az amerikai Védelmi Minisztérium legfelsőbb vezetői alkotnak és katonai jellegű tanácsokkal segítik az elnököt.

A további példák szintén a politika és katonai szaknyelv egymásba fonódását jelzik, melyek – kontextusból kiragadva – mindkét kategóriában használatosak:

¹² Például <https://hang.hu/kulfold/2020/03/07/donald-trump-amerikai-elnok-uj-kabinetfonokot-nevezett-ki/>, 2021. 03. 17.

¹³ Pl. itt: <http://fordito-tolmacs-iroda.hu/katonai-szotar/>, 2021. 03. 17.

Secret Service (DS 1.1)
a. biztonságiak b. titkosszolgálat
White House is secure. (DS 1.1)
Fehér ház biztosítva.
You need to hold your ground. (DS 1.1)
Nem hátrálhatsz meg.
Deployable (DS 1.1)
Bevetésre készen
secure comm (DS 1.1)
biztonságos vonal

Ezen kifejezések fordítása általában nem okoz gondot a fordítóknak, hiszen a leggyakrabban használatos amerikai katonai szakszavak jól dokumentálhatóak nyomtatott szótárakban, online forrásokban, főként a médiában, de a szórakoztatóipar összes termékcsoportjában: filmek, sorozatfilmek, videójátékok stb., hiszen a tipikus hollywoodi forgatókönyv szerint az amerikai hadsereg a világbéke fenntartója, és különböző konfliktusokba kerül egyéb nagyhatalmakkal (Szovjetunió/Oroszország, Kína, Japán stb.), melyek legyőzése során említésre kerül a teljes arzenál, katonai rangfokozatok, felszerelés stb. Mégis megtörténhet, hogy nem teljesen tudjuk elfogadni a katonai terminusok fordítását:

armoured motorcade (DS 1.2)
autós konvoj
aircraft carrier (DS 1.1)
légi jármű

A 16. példában általánosítást figyelhetünk meg, hiszen nem derül ki, hogy páncélozott konvojról, az az gépkocsikíséretről van szó, amely egy elnök esetében megszokott. A 17. példa pedig egy félrefordítás lehet, hiszen a szó szerinti fordítás is *repülőgép-hordozót* eredményezne, amelyet technikailag *repülőgép-anyahajónak* neveznek.

Meglátásunk szerint a katonai nyelv és a jogi nyelv között helyezkedik el a rendészeti nyelv, melyet a következő részben tárgyalunk.

3.2. Rendészeti terminusok

Dobos szerint a rendészeti nyelv az „igazgatási és rendészeti gyakorlatban használatos nyelv” (Dobos 2010:263). Egy további tanulmány részletesebben taglalja a rendészettel kapcsolatos feladatköröket: „belső biztonság, a köznyugalom, a közrend, a közbiztonság megőrzése és szükség esetén a védelme”, de ide tartozik a „bűnmegelőzés és bűnüldözés... a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartások, események, veszélyek

megakadályozására, illetve elhárítására, a megzavart rend helyreállítása” (Mátételkiné 2010: 285) is, melyekhez az eszköztárat katonai jellegű felszerelés biztosítja, illetve megfelelő, törvényes jogi háttérrel rendelkezik.

Bár több tudományterülettel is érintkezik (közigazgatás, orvostudomány, pszichológia, matematika, informatika stb.), a politikai drámasorozatokban is könnyen találunk beágyazott történeteket, melyekhez a rendészeti terminológia ismerete is szükséges. Az általunk talált 17 terminusból a következőkre térünk ki:

Police Commissioner (HoC 1.1)

rendőrbiztos

Agent Wells, you're SIOC, okay, you're not a field agent. (DS 1.1)

Wells ügynök, Ön nem ügynök, csak egy SIOC tisztviselő.

with a canine hit and run (HoC 1.1)

1057-es kód

Code 1057 (HoC 1.1)

–

License and registration. (HoC 1.1)

Jogosítványt és személyit!

A 18. példa a rendőrfokozatok útvesztőjébe vezet, hiszen a civilek többnyire nem ismerik a rendőri fokozatokat, rangjelzéseket. A *Police Commissioner* lehet *rendőrkapitány*, *rendőrparancsnok*,¹⁴ *főkapitány* vagy *rendőr-főkapitány* (Magyar-Angol-Magyar Jogi Szakszótár, 2003: 62), *rendőrtiszt* (Mezei 2006: 1047), vagy egyszerűen *rendőrbiztos* (Hegedűs et al. 2006: 81), amit a fordító is választott. Az alternatív megoldások sokasága abból is adódik, hogy módosult a rendőri rangfokozatok rendszere (így eltér a katonaságtól), mely több nyelvet is érintett. Például a román–magyar terminológiában ez egy újabb kihívás, hiszen az új rendőri fokozatokat nem lehet a magyarországi mintához igazítani (ahol a katonai rendfokozatok érvényesek), és új ekvivalenseket kell keresni. Erre tesz javaslatokat Benő és Péntek, így a román *comisar de poliție* (amely az angol *Police Commissioner* megfelelője) szintén *rendőrbiztos* lesz (Benő&Péntek 2019: 66).

A *SIOC tisztviselő* már nehezebb, hiszen a betűszóval is meg kell birkózni; természetesen a SIOC több mindennek a rövidítése, a mi esetünkben *The Strategic Information and Operations Center (SIOC)* a helyes variáns, ami az FBI irányítóközpontja.¹⁵ A feliratozó a *tisztviselő* szóval utal a beszélő pejoratív

¹⁴<https://glosbe.com/en/hu/police%20commissioner>, 2021. 04. 10.

¹⁵<https://www.fbi.gov/services/cirg/sioc>, 2021. 04. 10.

magatartására, aki egyfajta aktakukacnak tekinti Wells ügynököt, szemben a sokkal gyakorlatiasabb, terepmunkához szokott ügynökökkel.

A 20. és 21. példa a rendőrségi kommunikáció titkosítására használt kódokra ad példát, melyre nem találtunk kielégítő magyar változatot. Az eredetiben egyszer elhangzik a bűntény típusa (*cserbenhagyásos kutyagázolás*), majd a kódja, míg a magyar változatban csak a kód jelenik meg, illetve teljes kihagyás, így csak következtetni lehet a kód jelentésére.

Az utolsó példa a gépkocsivezetők tipikus rendőri igazoltatását idézi: bár az eredetiben jogosítvány és forgalmi hangzik el, a feliratban *jogosítvány és személyi* jelenik meg, ami nem valószínű, hiszen a magyarországi közúti ellenőrzések során is jogosítványt és forgalmi kérik először, majd ez kiegészülhet személyivel és lakcímkártyával.

3.3. Jogi terminusok

A jogi szaknyelv ernyőszerű, hiszen bármely szakterület terminológiája beépülhet jogi keretek közé, ha például kihágással, büntetéssel lesz kapcsolatos. A jogi nyelv „közvetlenül is hat” a politikai nyelvre (Á. Mihalovics 2000: 37), és minden szakterületen problémát okozhat a jogi terminusok megjelenése. 96 jogi terminust soroltunk az adatbázisba, melyek jogi szerepkörökre, dokumentumokra, kihágásokra, büntetésekre vonatkoznak.

Az egyik leggyakrabban megjelenő jogi szerepkörre utal az alábbi két terminus:

Attorney General (WW 1.2)

miniszter

AG candidate (DS 1.2)

államügyész jelölt

Az *Attorney General* lehet *ügyész, legfőbb ügyész* (Mezei 2006: 1267), vagy *államügyész*, aki az amerikai Igazságügyi Minisztérium vezetője is egyben. Ezért a *miniszter* megfeleltetés nem helyénvaló az első példában, míg a második esetben még a betűszó alapján is helyes terminust találunk.

A további példák értékeléséhez szükségünk van a jogi dokumentumok szerkezetének, felépítésének alapos ismeretére, mely a következő lehet:

General part	Title I	Chapter 1	Section 1	Art. 1	par. (1)	lett. a)
Általános rész	I. Cím	I. Fejezet	1. Szakasz	1. cikk	(1) bekezdés	a. pont

1. Jogi dokumentumok felépítése

Ennek ismeretében egyértelmű, hogy a magyar feliratokban talált két példa nem követi ezt a felosztást:

Article 4. (HoC 1.3)

4. bekezdés
Section 7 (HoC 1.3)
7. bekezdés

A fenti két példa világosan jelzi a terminológiai adatbázis fontosságát, hiszen a szakszerű fordításokban elengedhetetlen a következetesség, ami a sorozatok esetében fokozott figyelmet követel a lehetséges ismétlődések miatt. Míg a 25. példában az *Article* magyar megfelelője *cikk* lett volna, a 26.-ban a *Section*-nak *Szakasz* felel meg, mindkettő *bekezdés* lett (*paragraph*), ami azért is súlyos hibának számít, mert ugyanazon részben jelennek meg. Bár az általános kultúrával rendelkező néző nem valószínű, hogy felfigyel erre a következetlenségre, a szakavatott azonnal felfedezi, hogy a feliratot készítő személy nem jártas a jogi nyelvezetben. Márpedig a szakfordítóknál kiemelt jelentőséggel bír a jogi szaknyelv ismerete, vagy legalább annak alapos dokumentálása.

3.4. Közigazgatási és gazdasági terminusok

E két szakterülethez tartozó terminusok száma elvileg jóval kevesebb (24, illetve 32), bár a hivatali és közigazgatási nyelv szoros kapcsolatban áll a jogi nyelvvel is. Természetesen több kutató is írt a politika, közgazdaságtan vagy közigazgatás terminológiai összefüggéseiről (Á. Mihalicovics 2000) (Bidu-Vrănceanu 2009), melyet az alábbiak szemléltetnek:

district (WW 1.1)

kerület

directive (WW 1.2)

utasítás

G-8 (WW 1.1)

G-8

The dollar's down three cents against the yen. (WW 1.2)

A dollár három centet csökkent a jenhez képest.

a corporate sell out (HoC 1.2)

vállalati áruló

trickle-down economics (HoC 1.2)

lecsorgás elmélet

We've got 12 million sitting in escrow... (HoC 1.1)

12 milliónk csücsül letétben...

A példák között találunk adminisztratív területi egységre utaló szakszót (*kerület*), a gazdasági nagyhatalmakra vonatkozó rövidítést (*G-8*, vagyis *G8*), vagy akár árfolyam-ismertetést is. Megint megjelenik a *trickle-down* kifejezés, ezúttal

inkább gazdasági, mint politikai megközelítésben, melynek fordítása megint *lecsorgás* lett, hiszen ugyanabban a részben szerepel.

3.5. Technikai terminusok

Néhány technikai szakszó is megjelenik a sorozatokban (22), melyek egy része könnyen fellelhető egy- vagy kétnyelvű szakkiadványokban:

heat stream (WW 1.2)

hőkisugárzás

plasticizer (WW 1.2)

lágylító

We pinged your phone. (DS 1.1)

Bemértük a telefonodat.

Wires to the fuse, to the creep spring, to the detonator. But no pressure plate. (DS 1.1)

Vezetékek csatlakoznak a biztosítéktartóhoz, a rugóhoz, a gyújtószerkezethez. Nincs nyomásérzékelő.

A megadott példák közül az utolsó egyértelműen a legkomplexebb, hiszen egy bomba alkatrészeit írja le, és a fordító komoly kutatómunkát kellett végezzen, hogy a megfelelő ekvivalens terminusokkal ábrázolni tudja a bombát. A két mondatban felsorolt öt alkatrész ráadásul elliptikus mondatokban jelenik meg az eredetiben, melyeket magyarázó betoldással oldott meg a fordító (*csatlakoznak, nincs*).

3.6. Orvosi terminusok

A politika programok szerves része az egészségügy és az oktatásügy helyzetének kezelése, és az általunk vizsgált sorozatokban 17 egészségüggyel, gyógyítással, betegséggel vagy szervvel kapcsolatos terminust találtunk, melyek közül négy terminus fordítását mutatjuk be:

a plan for removing the sphincter (HoC 1.3)

szeded le a záróizmot

Giardia's not so bad. (HoC 1.3)

A giardiasis nem vészes.

Medicare (WW1.1)

eü

CDC (WW 1.1)

a. egészségügyiek b. eü

Az első terminus fordítása nem okozott gondot, hiszen az orvosi szakszótárak nagyon precízen tartalmazzák az összes emberi szervet, melyeket hamar

megtalál a fordító. A második példa egy emésztőrendszeri betegséget említ,¹⁶ melynek nincs használatos magyarosabb megfelelője. A 40. példa már roppant általánosító formában jelenik meg a fordításban, hiszen a *Medicare* program a 65 év fölöttiek egészségügyi ellátásával törődik, és 1966 óta működik az Egyesült Államokban (Thomson 2007: 117).¹⁷ Az utolsó terminus szintén egy betűszó, mely az amerikai járványügyi hivatal¹⁸ rejti (*Centers for Disease Control and Prevention*), így inkább a *járványügyisek* lett volna megfelelőbb, mint ami a fordításban megjelent.

Tanulmányunk utolsó részében kulturális háttérismeretekhez köthető terminusokat mutatunk be.

3.6. Kultúrába ágyazott terminusok

A gyűjtött terminusok egy része további szakterülethez köthetők (111 példa, 8,27%), ezek egy részének megértéséhez az Amerikai Egyesült Államokkal kapcsolatos háttérismeretek is szükségesek.

A szakirodalom említi, hogy a politika és a színház szintén kapcsolatban állnak, elvégre „a színház szerves része a politikánknak” (Schwarz 2015). A politika színházában van politikai színpad, választási játék, választási műsor, politikai színészek (Bidu-Vrănceanu 2009: 11–13), de lényegében csak a bábszínházra és a játékra találtunk metaforikus utalást:

Punch and Judy show (HoC 1.2)

Punch and Judy Show

You're playing with fire. (WW 1.2)

A tűzzel játszol!

A 42. példában egy konkrét műsor neve hangzik el, amely a magyar nézőnek keveset mond, így egy általánosító terminus találóbb lenne (például *Ez kész színjáték! Ez csupa bohóckodás! Ez tiszta bábszínház!*). A második példa tulajdonképpen a politika veszélyességére hívja fel a figyelmet.

Több példát is találtunk sport(játékok) metaforikus újjáélesztésére politikai környezetben, hiszen eredményeket kell követni a választási hajrában, ellenfelek vannak, csapatjátékosok, és a beszédek is lehetnek telitalálatok:

challenger (HoC 1.2)

ellenfeled

team player (WW 1.2)

¹⁶<https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/tenyeken-alapulo/ch05s24.html>, 2021. 04. 12.

¹⁷<http://www.medicare.gov>, 2021. 04. 12.

¹⁸<https://www.portfolio.hu/uzlet/20210125/koronavirus-meg-az-amerikai-jarvanyugyi-hivatal-sem-tudja-hogy-mennyi-vakcinara-szamithatnak-466658>, 2021. 04. 12.

csapatjátékos
an open race (HoC 1.3)
nyitott pozíció
It's a bull's eye. (HoC 1.3)
Telitalálat.
the Rose Bowl (WW 1.2)
stadion
in her letter jacket (HoC 1.3)
Az egyetemi válogatott dzsekijében.
home-run of a speech (DS 1.2)
tökéletes beszéd

Az első példa (44.) angol eredetije és magyar fordítása a sport, katonai és politikai nyelvezetét ötvözi, míg a 47. példa a célba dobás vagy célba lövészet szakkifejezése. A 48. példában általánosító műveletet alkalmazott a fordító, mely a pasadenai (Los Angeles) stadion neve, és bár több filmben és sportműsorban említik a nevet, elfogadható ez az egyszerűsítő eljárás. A 49. példa már jóval nehezebb, hiszen az amerikai filmekben gyakran látható vastagabb ruhadarabra utal, melyet gimnáziumi vagy egyetemista fiatalok hordanak, így a fordító nagyszerűen magyarázza. Az utolsó példa az egyik legnépszerűbb amerikai sportra utal, hiszen a baseballban nagyon jónak számító, pontszerzéssel járó ütőfajtát említi (hazafutás), amely politikai nyelvezetre „fordítva” a *tökéletes beszédnek* felel meg.

A földrajzi terminusok szintén politikai-katonai környezetben jelennek meg, melyek a fordító geopolitikai tudását teszik próbára:

the Gaza Strip (HoC 1.2)
a Gáza-övezet
West Bank (HoC 1.2)
Ciszjordánia
Middle East policy (HoC 1.1)
Közép-Kelet politikánkhoz
the Middle East (HoC 1.2)
a. Közel-Kelet b. Közép-Kelet

Az első két példa az izraeli–palesztin konfliktusra utal, melyekre a fordító megfelelő állandósult terminusokat szolgáltat. Az utolsó két eset (53. és 54. példa) viszont komoly hibának számít, hiszen a *Middle East* megfelelője *Közél-Kelet*, és nem a szó szerinti fordítás. Azért tüntettük fel kétszer, mert súlyosbítja a helyzetet, hogy a fordító kétszer is rossz variáns adott meg, bár egyszer helyes variánst is találtunk.

4. Következtetések

Az általunk vizsgált politikai drámasorozatokból gyűjtött terminusok további szakterületekre is kiterjednek, például vallás (Biblia, egyházi rangok), történelem (múltidézés), vagy oktatás (reform, szakszervezet). Ugyanakkor nem tárgyaltuk a nyelvi kihívásokat sem, melyek a példaanyag 13,49%-át képviselik (181 kifejezés: szleng, tabu, idiómák, metafora, humor, irónia stb.).

Az általunk összegyűjtött példák bizonyítják, hogy a legjobban felkészült fordítók és feliratozók is könnyebben ejtenek hibát, ha nem használnak terminológiai adatbázist, mely a sorozatfilmek esetében még látványosabb a több ismétlődő terminus miatt. Bár Skuggevik figyelmeztet, hogy a feliratozónak „nincs ahova elbújjon” (Skuggevik 2009), a kevés gyakorlattal rendelkező feliratozók nem szívlelik meg a tanácsát, és késő felfedezni a fordítási, helyesírási vagy tördelési hibákat akkor, mikor már több millióan látták a produkciót.

Kifogás lehet, hogy sokkal kevesebb idő áll rendelkezésre a felirat elkészítéséhez, de a minőség az, ami a megkülönbözteti a szakembert az amatőrtől. Nem mellékes az sem, hogy a filmfeliratok és a szinkronváltozatok a szórakoztatóipar olyan (mellék)termékei, melyeket a többletprofit termelése miatt rendeltek meg, ami által több néző fér hozzá a tartalomhoz.

A feliratozó nem lehet jártas minden szakterületen, de az internet és a nyomtatott források segítségével alapos háttér munkát kell végezzen, akár szakemberek bevonásával is, ha igazán jó minőségű munkát akar kiadni a kezéből, állítják a szakmabeliek. Ehhez az alap a mindennapok eseményeinek, történéseinek a nyomon követése, a tájékozottság, melyhez a média komoly alapozást tud nyújtani, hisz példaanyagában egyaránt visszakereshetünk régi utalásokat, illetve naprakész információt is.

Tanulmányunkat egy lehetséges politikai elmetérképpel zárjuk, melynek alapját a politikai drámasorozatok hét részében talált példaanyag szolgáltatta:

szabály sértés büntetés		fegyver háború rang		tárgyalás		meggyőzés manipuláció
	jog	katonai		diplomácia	retorika	
bűn	rendőr	név	beszéd	intézmény	nyelv	metafora tabu p. korrekt
játék kockázat	sport	funkció	POLITIKA	testület	orvosi	egészség megelőzés gyógyítás
műsor színesz színdarab	színház	dokumentum	választás	mozaikszó	oktatás	dokumentum intézmény funkció
költség	gazdaság	politikai szórakoztatás		negativitás	vallás	Biblia kiromlás
kormány	adminisztráció				történelem	személy esemény
	technikai	média		kultúra	földrajz	
kittyk		sajtó TV/rádió Internet		általános USA		helyek geopolitika

Felhasznált irodalom

- Angol-magyar katonai szótár*. 1985. MN Tanintézeti Csoportfőnökség.
- Bárczi, G., & Ország, L. (eds.). 1986. *A magyar nyelv értelmező szótára: Vol. V*. Budapest. Akadémiai Kiadó.
- Benő, A., & Péntek, J. 2019. A terminológiastratégia szintjei és feltételei Erdélyben. In Fóris, Á.&Bölcskei, A. (eds.), *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest. Offi-L'Harmattan. 59–72.
- Bidu-Vrănceanu, A. 2009. Denotativ și conotativ în terminologia politică. Rolul sintagmaticului. In Tomescu, E. D. (ed.), *Limbajul politic românesc actual*. Ploiești. Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești. 9–16.
- Dobos, C. 2010. Jogi szaknyelv és szakmai kommunikáció. In Dobos, C. (ed.), *Szaknyelvi kommunikáció*. Budapest. Miskolci Egyetem-Tinta Könyvkiadó. 257–284.
- Hegedűs, S., Kiss, A.&Nemes, I. 2006. *Dicționar juridic român-maghiar* (Deák L.&J. Osváth J., eds.; 2nd ed.). Bukarest. Kriterion Kiadó.
- Heltai, P. 2004. Terminus és köznyelvi szó. In *Szaknyelv és szakfordítás*. Gödöllő. Szent István Egyetem. 25–45.
- Irimiaș, G. 2009. Surplusul ideologic—Marcă a discursului politic. In *Limbajul politic românesc actual*. Ploiești. Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești. 157–168.
- Jeanu, I. 2009. Tehnici repetitive de persuasiune în discursul festiv prezidențial. In *Limbajul politic românesc actual*. Ploiești. Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești. 169–174.
- Kajtár, L. 2016. Rooting for the Villain. Frank Underwood and the Lack of Imaginative Resistance. In J. E. Hackett (ed.), *House of Cards and Philosophy: Underwood's Republic*. New Jersey. Wiley-Blackwell. 229–236.
- Ketchen, J.&Yeo, M. 2016. Of Sheep, Shepherds, and a Wolf in Sheep's Clothing: The Cynical View of Politics in House of Cards and Plato's Republic. In J. E. Hackett (ed.), *House of Cards and Philosophy: Underwood's Republic*. New Jersey. Wiley-Blackwell. 5–15.
- Kis, Á. 2005. Terminusalkotás: A terminológiai helyzet és a terminológiai szerep. In *„Mindent fordítunk, és mindenki fordít” Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. Bicske. Szak Kiadó. 105–112.
- Kogelmann, B. 2016. Frank Underwood Gives the Ideal Society a reality Check. In J. E. Hackett (ed.), *House of Cards and Philosophy: Underwood's Republic*. New Jersey. Wiley-Blackwell. 31–41.
- Littmann, G. 2016. American Machiavelli. In J. E. Hackett (ed.), *House of Cards and Philosophy: Underwood's Republic*. New Jersey. Wiley-Blackwell. 81–91
- Kőhegyes, A. 2003. *Magyar-angol-magyar jogi szakszótár*. Budapest. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.

- Mátételkiné Holló, M. 2010. Rendészet és nyelv. In Dobos, C (ed.), *Szaknyelvi kommunikáció*. Budapest. Miskolci Egyetem-Tinta Könyvkiadó. 285–300.
- Mezei, J. 2006. *Magyar-román-angol jogi, közgazdasági és üzleti szótár*. München. C.H. Beck.
- Michels, S. 2016. Hobbes and Frank on Why Democracy Is Overrated. In J. E. Hackett (ed.), *House of Cards and Philosophy: Underwood's Republic*. New Jersey. Wiley-Blackwell. 128–140.
- Mihalovics, Á. 2000. A politikai szaknyelv néhány sajátossága (Vizsgálatok magyar, francia, orosz és olasz nyelvű korpuszon). In *Tanulmányok a politikai szaknyelvről. Studia Europaea Nyíregyháziensia*. Nyíregyháza. Bessenyei Könyvkiadó. Vol. 2. 29–61.
- Mihalovics, P. 2009. Elnöki beiktató beszédek nyelvészeti összevetése. *Porta Lingua, Szaktudás idegen nyelven* (2009), 305–312.
<http://szokoe.hu/wp-content/uploads/2017/05/portalingua2009.pdf>
- Radó, S. 1912. Politikai frázisok és jelszavak. A politika úri huncutság. *Nyugat, 1912* (3).
- Schwarz, H. 2015. What does 'House of Cards' say about our politics, really? *Washington Post*. 2015, February 27
- Skuggevik, E. 2009. Teaching Screen Translation: The Role of Pragmatics in Subtitling. In J. Díaz Cintas&G. Anderman (Eds.), *Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen*. London. Palgrave Macmillan. 197–213.
- Sorlin, S. 2016. *Language and Manipulation in House of Cards*. London. Palgrave Macmillan.
- Stoichițoiu Ichim, A. 2009. Observații privind compusele din publicistica politică postdecembristă. In Tomescu, E. D. (ed.), *Limbajul politic românesc actual*. Ploiești. Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești. 51–89.
- Thomson, P. A. 2007. *A Glossary of Us Politics and Government*. Edinburgh. Edinburgh University Press.
- Watts, D. 2010. *Dictionary of American Government and Politics*. Edinburgh. Edinburgh University Press.

Internetes hivatkozások

- <http://fordito-tolmács-iroda.hu/katonai-szotar/>, 2021. 03. 17.
- <http://valasz.hu/uzlet/ferenc-papa-ez-a-gazdasag-ol-113022>, 2021. 03. 21.
- <http://www.medicare.gov>, 2021. 04. 12.
- https://danubeinstitute.blog.hu/2014/11/13/ot_velunk_elo_kozgazdasagi_mitosz, 2021. 03. 21.
- <https://glosbe.com/en/hu/police%20commissioner>, 2021. 04. 10.
- <https://hang.hu/kulfold/2020/03/07/donald-trump-amerikai-elnok-uj-kabinetfonokot-nevezett-ki/>, 2021. 03. 17.

https://hu.qaz.wiki/wiki/Trickle-down_economics, 2021. 03. 21.
<https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/tenyeken-alapulo/ch05s24.html>, 2021. 04. 12.
<https://www.fbi.gov/services/cirg/sioc>, 2021. 04. 10.
<https://www.imdb.com/title/tt0200276/>, 2021. 04. 10.
<https://www.imdb.com/title/tt1856010/>, 2021. 04. 10.
https://www.imdb.com/title/tt5296406/?ref_=fn_al_tt_1, 2021. 04.10.
<https://www.infobloom.com/what-is-wooden-language.htm>, 2021. 02. 14.
<https://www.nyest.hu/hirek/a-fene-se-erti-ezt-a-bikfanyelvet>, 2021. 04. 12.
<https://www.portfolio.hu/uzlet/20210125/koronavirus-meg-az-amerikai-jarvanyugyi-hivatal-sem-tudja-hogy-mennyi-vakcinara-szamithatnak-466658>, 2021. 04. 12.
<https://www.visualcapitalist.com/which-streaming-service-has-the-most-subscriptions>